

2. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посібн. К. : Академвидав, 2012. 616 с.
3. Концепція громадянського виховання / М. Й. Боришевський, І. Г. Гараненко, С. Г. Рябовта ін. К: Наукова думка, 2000. 20 с. URL.: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302>
4. Сідлецька О. Моральне виховання молодших школярів: (методичні поради, дидактичний матеріал). Початкове навчання та виховання. 2006. № 19-21. С. 80-92.
5. Сухомлинська О. В. Проблеми виховання дітей. Початкова школа. 1996. №6. С. 4-9.

Валентина Мартиненко,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко,
Інститут педагогіки НАПН України, Україна*

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У більшості дидактичних і психологічних досліджень українських і зарубіжних учених читацьку компетентність розглядають як складне багатокомпонентне утворення у контексті діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів (Ісаєва О. О.,2011; Савченко О. Я., 2011; Чепелева Н. В., 2004; Шкловська О.Н., 2007; Яценко Т.О., 2008, Grzesik J.,1999; Westhoff G.,1997). Вона покликана виконувати пізнавальну, розвивальну, інформативну, комунікативну, самоосвітню функції.

Ми визначаємо сутність зазначеного поняття як «оволодіння молодшими школярами сукупністю читацьких знань, умінь, навичок, стратегій і практик, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині відповідно до її вікових

можливостей орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів (художніх, інформаційних) – їх читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, стандартних і нових ситуаціях» [Мартиненко, 2013]. Набутий читацький досвід забезпечує готовність і здатність молодших школярів до навчання упродовж життя, пізнання, саморозвитку.

У змісті читацької компетентності молодших школярів виділяються такі її основні взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційно – діяльнісний, рефлексивний, які реалізуються у змістових лініях навчальних програм з літературного читання.

Важливо зазначити: у кожному циклі навчання (1-2 та 3-4 класи) читацька компетентність має свої сутнісні характеристики, зумовлені індивідуально-психологічними особливостями учнів, їхнім читацьким досвідом, запасом фонових знань, розвитком мовлення, пізнавальної сфери, мисленнєвих процесів, специфікою сприймання літературних текстів у молодшому шкільному віці і т. ін.

Сучасна ситуація з розвитком читацької компетентності молодших школярів є тривожною, потребує неухильної уваги, відповідного переосмислення та окреслення напрямів позитивної динаміки подальшого її розвитку. Значною мірою це зумовлено від'ємними глобальними світовими процесами, у яких перебуває наша країна: пандемія, збройна агресія. Вони спричинили значне погіршення психоемоційного стану українських учнів, збільшення негативних кількісно-якісних показників усіх компонентів читацької діяльності. Упродовж трьох останніх років наші учні не отримують належних освітніх послуг, як це було раніше.

Які чинники викликають тривогу? З року в рік триває тенденція до нарощення труднощів у читанні, пов'язаних з повноцінним розумінням змісту прочитаного:

- умінь знаходити у тексті фактичну, очевидну інформацію, робити найпростіші узагальнення потрібних фрагментів, особливо, якщо вони розпорошені по тексті; уміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки в тексті; критично аналізувати та оцінювати факти, події, вчинки персонажів і т.ін.;

- вдумливо читати й осмислено сприймати інформаційні тексти, що призводить до негативних наслідків у навчанні з інших шкільних предметів: учні під час читання неправильно розуміють умову завдання, формулювання інструкцій, текст математичної задачі та ін.;

- за останнє десятиліття сучасні навчальні тексти стали об'єктивно складнішими для розуміння їх школярами: відбулося ускладнення їх лексичного складу, синтаксичної структури, збільшився обсяг інформації, яка вимагає більших затрат часу на її розуміння й інтерпретацію;

- помітно погіршилися всі показники розвитку технічної сторони навички читання (спосіб, темп, виразність);

- відбулося відчутне зниження мотивації, інтересу молодших школярів до читання книжок, особливо серед дітей 9-10 років;

- незважаючи на те, що вікова категорія молодших школярів серед інших вікових груп залишається найактивнішими читачами (для таких українських дітей сьогодні книжка, читання – органічна частина їхнього життя), водночас для значної кількості учнів – заняття важке, нудне, нецікаве;

- у багатьох школярів спостерігається тривала у часі тенденція до поверхового, фрагментарного сприймання змісту прочитаного, небажання читати значні за обсягом твори, значні труднощі, коли необхідно зосередитися, зв'язно відтворити прочитане і т. ін. Таку ситуацію можна пояснити нарощенням потоків різномірної інформації, переважно на електронних носіях, з якими взаємодіє дитина, навантаженням на її емоційно-чуттєву сферу;

- сучасні учні-читачі, на жаль, не пов'язують оволодіння читацькими навичками з успіхами у навчальній діяльності.

Варто зробити також акцент на тих психофізіологічних особливостях сучасних молодших школярів, які безпосередньо впливають та забезпечують розвиток повноцінної навички читання та інших компонентів читацької діяльності загалом. Маємо на увазі зростання з року в рік кількості учнів, які приходять до 1 класу з функціональною незрілістю пізнавальних процесів (різних властивостей уваги, пам'яті, порушення мовленнєвого розвитку, механізмів зорового сприймання, розладів в емоційно-чуттєвій сфері і т. ін.). У таких дітей розвиток зазначених пізнавальних процесів і механізмів відбувається дещо уповільнено, і вони потребують індивідуального підходу. За умови своєчасного надання їм відповідної допомоги та корекції з боку класовода, а також інших фахівців (психолога, логопеда), вони у подальших класах не будуть відрізнятися від інших успішних школярів.

Такий стан з розвитком читацької грамотності українських школярів викликав стурбованість не лише у науковців, працівників органів шкільної освіти, а й у вищих органах влади нашої країни. Так, 3 березня 2023 року Кабінетом Міністрів України було схвалено Стратегію розвитку читання на період до 2032 р. “Читання як життєва стратегія” [1], у якій окреслено важливі стратегічні цілі і заходи, успішна реалізація яких має неодмінно поліпшити ситуацію з читанням учнів. Зазначимо окремі з них:

- здобувачі освіти сприймають читання як невід’ємний складник освітньої практики протягом життя;
- забезпечення закладів дошкільної освіти сучасною літературою;
- забезпечення постійної інтерактивізації процесу розвитку інтересу до книжки;
- створення умов для оволодіння різними читацькими техніками, інноваційного розвитку читання на рівні загальної середньої освіти;
- популяризація читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху в навчанні та житті;
- забезпечення збору, оброблення, узагальнення, аналізу та моніторингу інформації щодо читання здобувачами освіти.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку читання на період до 2032 р. “Читання як життєва стратегія”. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.03.2023 р.).

Наталія Мороз,

*аспірантка II року навчання
кафедри загальної педагогіки і
педагогіки вищої школи,*

Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Сучасне життя вимагає знань, умінь, навичок і компетенцій, які здаються надзвичайними в рамках традиційної парадигми. З'являються нові можливості для дійсно вільного та безмежного спілкування, а звільнення людських ресурсів веде до відкриття нових інтелектуальних перспектив. Інформація стає рушієм добробуту людини. Без інформаційних технологій їх було б неможливо обробити, проаналізувати та використати, що у свою чергу може таїти деякі приховані небезпеки: знання стають номінально віртуальними, що призводить до можливих маніпуляцій зі свідомістю людини. Людина може стати ненаситним споживачем інформації, а освітній простір, а отже і суспільство, рухаються до глобального ринку інформаційних послуг.

Інформаційна культура особистості органічно пов'язана з особливостями інтелектуального розвитку. Чим більший внутрішній світ людини, тим більше можливостей формування його високої інформаційної культури. Саме через це